

НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ

Катедра „ЖИВОПИС“

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен „доктор“

на тема:

ОБРАЗЪТ НА МАЙКАТА В ТВОРЧЕСТВОТО НА СЕДЕМ БЪЛГАРСКИ
ХУДОЖНИЦИ: ИВАН МЪРКВИЧКА, ЕЛЕНА КАРАМИХАЙЛОВА, НИКОЛА
МАРИНОВ, ВЛАДИМИР ДИМИТРОВ – МАЙСТОРА, ИВАН МИЛЕВ,
ВАСИЛ СТОИЛОВ И ИВАН НЕНОВ

Докторант: Величко Александров Раклеов

Научен ръководител: проф. Божидар Стоянов Бояджиев

София, 2024 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	3
УВОД.....	4
Обект и предмет на изследването	4
Времеви обхват на изследването	5
Цели и задачи на изследването.....	5
Състояние на проучване на проблема	6
Методология на изследването.....	7
Уговорки и уточнения.....	8
Съдържание на главите и заключение	9
Приложения.....	11
ПЪРВА ГЛАВА. Образът на майката в творчеството на Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова и Никола Маринов – трима художници, получили професионалното си образование извън България.....	13
1.1. Образът на майката в творчеството на Иван Мърквичка	14
1.2. Образът на майката в творчеството на Елена Карамихайлова	16
1.3. Образът на майката в творчеството на Никола Маринов.....	17
ВТОРА ГЛАВА. Образът на майката в творчеството на Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов – четирима художници, получили професионалното си образование в България.....	18
2.1. Образът на майката в творчеството на Владимир Димитров – Майстора.....	19
2.2. Образът на майката в творчеството на Иван Милев	21
2.3. Образът на майката в творчеството на Васил Стоилов.....	22
2.4. Образът на майката в творчеството на Иван Ненов	23
ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ.....	25
НАУЧНИ НОВОВЪВЕДЕНИЯ И ПРИНОСИ.....	30
НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ.....	32
БИБЛИОГРАФИЯ НА АВТОРЕФЕРАТА	33
Позовавания на литературни източници на български език.....	33

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Настоящият дисертационен труд има общ обем от 315 страници. Основната текстова част на труда се състои от 195 страници и включва: увод; изложение в две глави; заключение и изводи; посочване на научните нововъведения и приноси; посочване на основните библиографски параметри на научните публикации (две статии), реализирани от автора на дисертационния труд в периода на докторантското му следване; библиография, която включва позоваванията на цитираните в текста общо над 40 писмени източника на различни езици (монографични и периодични издания от различен вид, както и съставни части от такива), както и общо 120 графични произведения. Към основната текстова част на настоящия дисертационен труд са обособени и следните три на брой приложения, притежаващи общ обем от 120 страници: Приложение № 1, съдържащо представените като фигури 120 графични произведения, които съставляват илюстративния материал, отнасящ се до обекта и предмета на настоящия дисертационен труд; Приложение № 2, съдържащо кратката автобиография „Животоописание на Елена Карамихайлова“, представена като текст във вариант на Word; Приложение № 3, съдържащо двете публикации (статии), които авторът на настоящия дисертационен труд е реализирал в периода на докторантското си следване.

УВОД

Обект и предмет на изследването

В търсенето на доброто и неговите проявления като част от опита ни да постигнем ниво на общочовешко съществуване, основаващо се на мирно съжителство, благородно поведение и взаимоуважение, ние често отправяме вниманието си към онези житейски събития и образи, които, колкото действителни, толкова и символни, ни позволяват да се почувстваме като част от едно цяло, взаимосвързано битие. Взаимопомощта при справянето с житейските предизвикателства е един от основните признаци на желанието за миролюбиво съществуване, а грижата за онези, които са по-слаби и уязвими, е проявление на любовта в нейните най-висши измерения. Подобна е и обичта, с която майките безусловно даряват своите деца. Добротворното въздействие на тази сила върху човечеството е възхвалявано под формата на различни художествени произведения в различните времена, включително в контекста на развитието на европейската християнска изобразителна култура. Именно в обхвата на едно от изобразителните изкуства – живописата – се осъществява проучването на настоящия дисертационен труд, имащ за свой **обект** образа на майката в творчеството на седем български художници: Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова, Никола Маринов, Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов. Всеки един от изброените седем живописци е автор на различен брой произведения, отнасящи се до темата за образа на майката. Общо тези творби съставляват такова множество, което не би могло да бъде обхванато подробно чрез преглед и анализ в рамките на ограниченото по обем текущо научно изследване. Поради това **предмет** на настоящия дисертационен труд представляват само определени произведения, отнасящи се до темата за образа на майката, избрани така, че да представят най-цялостно разнообразните артистични възможности на изброените в заглавието седем български художници.

Времеви обхват на изследването

Проучването, върху което се гради настоящият дисертационен труд, включва анализ на произведения с общ **времеви обхват** от около един век – от 1880-те до 1980-те години.

Цели и задачи на изследването

Основната цел на настоящия дисертационен труд е осъществяването на цялостно, систематизирано и задълбочено научно изследване относно идейно-художествените особености на творбите, предмет на текущото проучване.

Във връзка с обекта и основната цел на настоящия дисертационен труд **задачите**, които текущото научно изследване си поставя, са:

- Установяване наличието и степента на влияние, което някои лични преживявания в детско-юношеските години на всеки един от посочените в заглавието седем български художници (семейна среда, социална обстановка) имат по отношение на определени идейно-художествени аспекти, проявили се по-късно при трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване.
- Установяване наличието и степента на пряко или изменено в условията на българския културен контекст влияние по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване, от страна на идейно-художествените особености, характеризиращи някои от водещите жанрове, стилове и направления в изобразителното изкуство от общоевропейски мащаб, най-вече от периода XIX – XX век.
- Установяване наличието и степента на пряко или изменено спрямо общоевропейския културен контекст влияние по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване, от страна на образните традиции свързани с иконописта, както и с тъкачеството, шевичното и други изкуства, отнасящи се до българското народно творчество.

- Установяване наличието и степента на влияние, което определени събития от културно-историческото развитие на европейските общества, в частност на българското общество, най-вече от периода XIX – XX век, оказват по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване, от гледна точка на взаимовръзката между „общочовешкото“ и „родното“.
- Установяване наличието на общи художествени тенденции и степента на взаимни влияния и/или приемственост между посочените в заглавието седем български художници по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване.
- Установяване наличието на т.нар. „собствен стил“ (собствени неповторими творчески особености) при всеки един от посочените в заглавието седем български художници по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, съставляващи предмета на настоящото научно изследване.

Състояние на проучване на проблема

Творчеството на изброените в заглавието български художници формира обекта на различни изкуствоведски проучвания, много от които съдържат и подробни биографични данни за седемте автори. Такива източници на информация, сред които са монографични изследвания и публикации в периодични издания от различен вид, съставляват голяма част от литературата, използвана за изготвянето на настоящия дисертационен труд, а някои от тях са дело на водещи български изкуствоведи от близкото минало и настоящето като: Андрей Протич, Евдокия Петева-Филова, проф. Асен Василев, Светлин Босилков, Борис Колев, Ирина Михалчева, проф. д-р Вера Динова-Русева, проф. Мара Цончева, д-р Евгени Клиничаров, Йонка Коцева, Доротея Соколова, Бистра Рангелова, д-р Петър Змийчаров, Надя Аспарухова, проф. Димитър Аврамов, доц. д-р Ружа Маринска, проф. д. изк. Чавдар Попов, д-р Татяна Димитрова,

Анелия Николаева, д-р Катя Тинева-Гюрковска, д-р Анжела Данева, д-р Пламен В. Петров. Сред другите източници на информация, използвани във връзка с реализацията на настоящия научен труд, са автобиографични материали, дело на някои от седемте художници, както и данни за тях, споделени под една или друга форма от техни близки, приятели, познати и ученици.

Важно е да отбележим, че повечето изкуствоведски текстове, проучени във връзка с реализацията на настоящия научен труд, притежават една обща характеристика – в техните граници темата за образа на майката бива разглеждана или в контекста на нечие цялостно художническо творчество, или представлява съставна част, съпътстваща друго, още по-голямо изследване.

Проучвайки живота и творчеството на посочените в заглавието седем български художници, основавайки се на информацията, налична в изданията, дело на посочените изкуствоведи, настоящият дисертационен труд поставя в центъра на своето проучване не друго, а именно темата за образа на майката.

Важно е да отбележим, че седемте художници, чиито творби съставляват предмета на настоящото научно изследване, на практика са представители на основните идейно-художествени течения, характеризиращи развитието на българската следосвобожденска живопис приблизително до средата на XX век.

Във връзка с изясняването на определени проблеми от научно естество, възникнали в хода на реализацията на настоящото научно изследване, със съдействието на научния ръководител проф. Божидар Бояджиев са проведени консултативни срещи с професионалисти, сведущи по съответните въпроси, като например проф. д. изк. Чавдар Попов.

Методология на изследването

Настоящото научно изследване се осъществява чрез прилагането на **комплексна методология**.

Творчеството на всеки един от седемте художници, изброени в заглавието, бива изследвано в контекста на най-важните събития от живота на съответния автор. Тоест прилага се подходът на **биографичния метод**.

Когато творчеството на някой от изследваните в настоящия научен труд художници предполага необходимостта от разглеждането на определени процеси от идеен и/или събитийен вид, характеризиращи развитието на българското и/или общоевропейското общество в определен времеви период, се прилагат **методите на социологически и културно-исторически анализ**.

Проучването на самите произведения, които съставляват предмета на изследване на настоящия научен труд, се осъществява посредством прилагането на **методите на формален, иконографски и сравнителен анализ**.

Уговорки и уточнения

Важно е да поясним, че отнасяме словосъчетанията **„образ на майката“**, **„майчин образ“**, техните производни и синонимни конструкции към определен тип художествени творби. Това са произведения, в които образът на жената-родител и този на детето, едно или повече, са представени заедно в своеобразна „композиционна цялост“. Идеино-художествените аспекти на понятието „композиционна цялост“ се отнасят до субективното виждане на автора на настоящия научен труд и съответно трудно биха могли да бъдат дефинирани с категории, отнасящи се до някакъв вид обективност. Разбирането за смисъла на въпросното „композиционно единство“ и неговите възможни разнообразни творчески проявления се изяснява постепенно в хода на научното изследване посредством прегледа на произведенията, съставляващи предмета на настоящия дисертационен труд.

От друга страна, портрети, в които някой от изброените в заглавието седем художници е изобразил собствената си майка, се споменават и коментират накратко само когато ни дават информация за специфичната връзка между автор и родител. В някои случаи подобни произведения биха могли да ни

ориентират за произхода на определени идейно-художествени взаимовръзки, намерили своята проява при пресъздаването на майки с деца в творчеството на съответния живописец.

Живописни произведения, които не се отнасят до темата за образа на майката, но са създадени от изброените в заглавието седем художници, се подлагат на преглед и кратък анализ само и единствено когато се отнасят по един или друг начин до обекта и предмета на настоящото научно изследване.

Живописни произведения, създадени от художници, различни от тези, които са изброени в заглавието, се подлагат на преглед и кратък анализ само и единствено когато се отнасят по един или друг начин до обекта и предмета на настоящото научно изследване.

Също така художествени творби, принадлежащи към друг вид изобразително изкуство, например скулптурни произведения, дело на посочените в заглавието седем художници или на други автори, се подлагат на преглед и кратък анализ само и единствено когато се отнасят по един или друг начин до обекта и предмета на настоящото научно изследване.

Съдържание на главите и заключение

Изложението на настоящия дисертационен труд е разпределено в две глави. В първата глава се разглеждат избрани творби, отнасящи се до темата за образа на майката, които са дело на Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова и Никола Маринов – трима художници, получили професионалното си образование извън България. Във втората глава се разглеждат избрани творби, отнасящи се до темата за образа на майката, които са дело на Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов – четирима художници, получили професионалното си образование в България.

Структурирането на изложението в две глави по гореописания начин се основава както на причини от информативен характер, но така също и на съзнателно търсена условност, отнасяща се до разнообразните творчески

характеристики на произведенията, съставляващи предмета на настоящия дисертационен труд.

От една страна, настоящото разпределение на главите следва да подсказва общия културно-исторически контекст в следосвобожденска България по отношение на два етапа в нейното развитие – преди и след наличието на институции, специализирани в професионалното обучение по изобразително изкуство.

От друга страна, конкретното разпределение на главите съдържа определена условност, свързана с изясняването на обстоятелството, че нито творчеството на художниците, завършили в чужбина, е свързано единствено с възприемането на влияния, произлизащи от процесите на развитие на западноевропейското изобразително изкуство, нито творчеството на авторите, дипломирали се в България, е ограничено само до местни влияния, възникнали в контекста на българското културно-историческо развитие.

Или иначе казано, изложението на настоящия научен труд е разпределено по гореописания начин в две глави, които служат едновременно като своеобразен „общ ориентир“, но така също и като „граница“, която често пъти бива „преодолявана“, показвайки именно по този начин, че творчеството на всеки един от седемте живописци, чиито произведения съставляват предмета на настоящия научен труд, е свързано с идейно-художествени търсения, отнасящи се до сложното взаимодействие между „общоевропейското“ и „българското“.

Двете глави, съставляващи изложението на труда, са подразделени в общо седем на брой подглави, всяка от които започва на нова страница. В първата, втората и третата подглави на първата глава се разглежда темата за образа на майката съответно в творчеството на Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова и Никола Маринов. В първата, втората, третата и четвъртата подглави на втората глава се разглежда темата за образа на майката съответно в творчеството на Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов.

Всяка една от седемте посочени подглави започва със своеобразен увод в рамките на определен брой страници, описващ и поясняващ важни подробности

от личен и/или творчески характер, свързани с първоначалния етап от живота на съответния проучван художник. Въпросните аспекти имат по-малко или повече пряко, но значимо влияние върху цялото по-нататъшно творчество на художниците, чиито творби съставляват предмета на настоящия научен труд.

Настоящият дисертационен труд съдържа заключение, основаващо се на изводи, свързани с осъществения идейно-художествен анализ на творбите, които съставляват предмета на текущото научно изследване, отнасящи се до творчеството на: Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова, Никола Маринов, Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов.

Приложения

Към основната текстова част на настоящия дисертационен труд са обособени следните три на брой поотделно номерирани приложения.

Изображенията, които съставляват илюстративния материал, отнасящ се до обекта и предмета на настоящия дисертационен труд, са представени като фигури, номерирани и описани под формата на каталог в рамките на Приложение № 1. Същите са посочени и според надлежния ред за позоваване на графични произведения в рамките на библиографията в края на основната текстова част на дисертационния труд.

Кратката автобиография „Животоописание на Елена Карамихайлова“ е представена като текст във вариант на Word в рамките на Приложение № 2.

В периода на докторантското си следване авторът на настоящия дисертационен труд е реализирал две публикации (две статии), чиито основни библиографски параметри (заглавие, място на публикуване и т.н.) са посочени в края на основната текстова част на текущия труд. Двете публикации са поместени като текст в рамките на изготвеното за целта Приложение № 3.

Към настоящия дисертационен труд е изготвен и съответен автореферат.

Литературата, използвана във връзка с изготвянето на приложенията към настоящото научно изследване, е представена като част от библиографията,

поместена в края на основната текстова част на дисертационния труд. Единствено авторефератът, поради същността си на представящ накратко научното изследване, също разполага със своя библиография, в която представените позовавания на литературни източници са описани по идентичен начин със съответстващите им от дисертационния труд. Позоваванията на графични произведения са описани единствено в края на основната текстова част на дисертационния труд.

ПЪРВА ГЛАВА. Образът на майката в творчеството на Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова и Никола Маринов – трима художници, получили професионалното си образование извън България

В първата глава на настоящия дисертационен труд научното изследване се съсредоточава върху творчеството на трима художници, получили професионалното си образование в чужбина, но реализирали се творчески в България: Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова и Никола Маринов. Проучват се определени аспекти от личното и творческото развитие на съответните автори във връзка с темата за образа на майката. На преглед и анализ се подлагат избрани произведения на тримата художници, които показват разнообразния идейно-естетически подход на всеки един от авторите. Посредством това се изяснява посочената в увода особеност, че по отношение на творчеството си, в частност отнасящо се до темата за образа на майката, художниците, завършили в чужбина, са повлияни както от процесите на развитие на западноевропейското изобразително изкуство, но така също и от възникналите в контекста на българското културно-историческо развитие особености, свързани най-вече с желанието за претворяване и утвърждаване на „родното“ чрез средствата на изобразителното изкуство.

1.1. Образът на майката в творчеството на Иван Мърквичка

В първата подглава на първата глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Иван (Ян-Вацлав) Мърквичка във връзка с темата за образа на майката. Роден на 24 април 1856 г. в село Видим при град Дуба, Бохемия, тогава в Австрийската империя, сега в северните територии на Чехия, Ян-Вацлав Мърквичка започва следването си в Пражката академия за изобразителни изкуства през 1873 г., когато е едва седемнадесетгодишен. След дипломирането си през 1876 г. Мърквичка специализира в Кралската баварска академия за изобразителни изкуства в Мюнхен до 1877 г., след което се завръща в Прага, където работи като учител по рисуване. В този период художникът се запознава с български студенти, следващи в града на стоте кули. Впоследствие Мърквичка приема отправена към него покана от страна на правителството на Източна Румелия и през септември 1881 г. пристига в Пловдив, където се заема с мисията по „европеизация“ на българското изкуство. Сред българите Ян-Вацлав става известен като Иван, с което име той самият започва да се подписва от един момент нататък. Иван Мърквичка проявява голяма активност във връзка с поставянето на изобразителното изкуство на добри институционални основи. През 1893 г. той е сред основателите на първото българско художествено сдружение – Дружеството за поддържане на изкуството в България, а през 1896 г. е сред създателите на Държавното рисувално училище, което през 1909 г. ще се преобразува в Художествено-индустриално училище, а през 1921 г. – в Художествена академия. Творчеството на Мърквичка в България се подразделя от изкуствоведска гледна точка на: Пловдивски период; Софийски период; Македонски период. Чешко-българският художник предпочита академичния маниер на работа и посредством него изобразява всекидневния живот на българите. Мърквичка често пъти пресъздава образа на майката във връзка със селския бит. Примери за това са следните произведения на художника, характеризиращи се с разнообразни гами и композиции: „Пловдивски пазар“ (ок. 1887) (Фигура 2); „Циганска веселба“ (ок. 1889) (Фигура 4); „Пашкулочистачки“ (1880-те) (Фигура 6); „Шопско хоро“ (ок. 1892) (Фигура 7);

„Селско семейство (Софийско)“ (Фигура 10); „Във време на жътва (Врачанско)“ (Фигура 11); „Жена с детето (Царибродско)“ (Фигура 12). Също така Мърквичка пресъздава образа на майката и в контекста на градския живот, пример за което е картината „Майка и дете“ (началото на 1900-те) (Фигура 13), в която са проявени определени аспекти от влиянието на Мюнхенската школа. Мърквичка привнася академичния маниер на работа и в религиозната живопис, в чийто контекст образът на майката е свързан с изобразяването на св. Богородица и Младенеца Исус. В рамките на първата подглава на първата глава се осъществява кратък преглед и анализ на зараждането и развитието на иконописата, най-вече във връзка с иконите от типа „Одигитрия“ (гр.: „Οδηγήτρια“) – „Пътеводителка“, и Елеуса“ (гр.: „Ελεούσα“) – „Милосърдна“. Сред иконите, които Мърквичка създава във връзка с образите на св. Богородица и Младенеца Исус, са тези, сътворени съответно през 1906 – 1907 г. и през 1911 – 1912 г. за параклис-мавзолея „Св. Георги Победоносец“ в Плевен и за храм-паметника „Св. Александър Невски“ в София. В някои от творбите си художникът съчетава средствата на академичната живопис с определени подходи, присъщи на импресионистичния метод. Също така Мърквичка привнася някои елементи, характерни за българските образни традиции, съчетавайки битови и религиозни аспекти в свои произведения като „Дете под закрила на ангелите“ (Фигура 42). През 1921 г. Мърквичка се завръща в Прага, Чехословакия. По време на целия си престой в България, продължил четиридесет години, Иван (Ян-Вацлав) Мърквичка създава многобройни произведения, отнасящи се до темата за образа на майката. Мърквичка напуска земния си път на 16 май 1938 година (Протич 1955, с. 17 – 18, 29; Динова-Русева 2009, с. 14 – 19, 21, 43 – 48; Соколова 2016, с. 24 – 25; Мархолева 2010, с. 13 – 15; Рангелова 2012, с. 5 – 11; Аспарухова 2007, с. 46 – 52; *Елеуса* 2007; *Пътеводителка* 2011; Радкова 1999, с. 58 – 72; Успенски 2006).

1.2. Образът на майката в творчеството на Елена Карамихайлова

Във втората подглава на първата глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Елена Карамихайлова във връзка с темата за образа на майката. Родена на 6 или 19 декември 1875 или 1877 г. в Шумла, Османската империя, днес Шумен, България, Елена Карамихайлова израства като едно от четирите деца в семейството на Кара Михаил Янюв и Жеча Хаджидаскалова. От 1889 до 1895 г. Елена учи в Американския колеж за момичета в Цариград, отдавайки се активно на обучението по пиано. Решена да усъвършенства музикалните си умения, Карамихайлова заминава за Виена, но там осъзнава, че призванието ѝ е живописиста. От 1900 до 1906 г. българката учи последователно в две престижни училища в Мюнхен, посветени на обучението по изобразително изкуство, водени съответно от проф. Хайнрих Книр и проф. Кристиан Ланденбергер – прочут немски пленерист. От преподавателите си Карамихайлова усвоява импресионизма в неговата немска разновидност. След дипломирането си българката се отдава на самостоятелно творчество, а през 1910 г. се завръща за постоянно в България. През ранния си творчески период художничката е член на Дружеството „Съвременно изкуство“, а в картините ѝ модел за образа на майката е главно сестра ѝ Магда, представена във въображаема пространствено-времева среда в произведения като: „Оптимизъм“ (1919) (Фигура 58); „Пролет II“ (Фигура 59). В творби като „Пред огледалото“ (ок. 1912) (Фигура 56) Елена Карамихайлова представя образа на майката в контекста на градския живот, а впоследствие търси все по-осезаемо родната тематика, членувайки в дружеството „Родното изкуство“. През 1930-те и 1940-те години художничката пътува всяка година до село Земен, Пернишко, и там рисува местните майки с децата им: „Зеленчукова градина“ (1940-те) (Фигура 60); „Селянка с дете“ (1946) (Фигура 61). Елена Карамихайлова продължава да твори до края на земния си път през 1961 г., представяйки образа на майката като символ на оптимизма и надеждата в живота (Василев, Михалчева 1956, с. 7 – 19; Лазарова, Балабанов 2013, с. 7 – 11; Георгиева 2012а, с. 21; Михалчева 1982а, с. 29 – 32; Маринска 2015, с. 3 – 28; Маринска 2021, с. 32 – 42).

1.3. Образът на майката в творчеството на Никола Маринов

В третата подглава на първата глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Никола Маринов във връзка с темата за образа на майката. Роден на 10 юли 1879 г. в Ески Джумая, Княжество България, сега Търговище, България, Никола Маринов израства сред възрожденска атмосфера като едно от шестте деца в семейството на Марин Христов и Симеонка. Връзката между Никола и майка му е особено силна и именно от нея той и по-големият му брат Иван наследяват творческата си дарба. През 1895 и 1898 г. Иван и Никола последователно започват обучението си в Кралската академия Албертина в Торино, и то при един и същи професор – Джакомо Гросо. Никола Маринов усвоява най-важното от класическата живопис, но е повлиян и от импресионизма и постимпресионизма. В Италия българинът се влюбва в състудентката си Федерика Мати Данелофер, с която впоследствие имат две дъщери, които от 1907 г. отглеждат в София. До 1919 г. Маринов работи като учител, а междуременно участва като военен художник в продължилите от 1912 до 1918 г. две Балкански войни и Първа световна война. От 1934 до 1937 г. Маринов е професор по живопис в Художествената академия. Живописецът членува в дружеството „Родно изкуство“ и често пъти пресъздава образите на майки с деца в контекста на българската действителност, търсейки тяхната идейно-художествена обобщеност. Художникът представя различни аспекти от съкровенията връзка между родител и рожба посредством своеобразния си акварелен импресионистичен маниер, но създава също и картини, изпълнени с маслени бои. Примери за това са творби като: „Майка“ (1917) (Фигура 65); „Майка с дете (Изгнаница)“ (1920) (Фигура 66); „Обратно към живота“ (1921) (Фигура 68); „Селянки-приятелки“ (ок. 1921) (Фигура 69). Получил обичта на своята майка Симеонка и впоследствие създал сплотено семейство заедно със съпругата си Федерика, Никола Маринов пресъздава в картините си образа на майката в нейните най-висши измерения, символизиращи подкрепата и всеотдайността. Художникът си отива от този свят на 16 декември 1948 година (Босилков 1957, с. 12 – 25; Цончева 1980, с. 20 – 57; Данева 2013б, с. 62 – 67).

ВТОРА ГЛАВА. Образът на майката в творчеството на Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов – четирима художници, получили професионалното си образование в България

Във втората глава на настоящия дисертационен труд научното изследване се съсредоточава върху творчеството на четирима художници, получили професионалното си образование в България и реализирали се творчески в страната: Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов. Проучват се определени аспекти от личното и творческото развитие на съответните автори във връзка с темата за образа на майката. На преглед и анализ се подлагат избрани произведения на четиримата художници, които показват разнообразния идейно-естетически подход на всеки един от авторите. Посредством това се изяснява посочената в увода особеност, че по отношение на творчеството си, в частност отнасящо се до темата за образа на майката, художниците, завършили в България, са в не по-малка степен повлияни от процесите на развитие на западноевропейското изобразително изкуство спрямо колегите им, дипломирали се в чужбина. Също така в творбите на Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов ясно личат и влиянията, които съответните автори са изпитали от възникналите в контекста на българското културно-историческо развитие особености, свързани най-вече с желанието за претворяване и утвърждаване на „родното“ чрез средствата на изобразителното изкуство.

2.1. Образът на майката в творчеството на Владимир Димитров – Майстора

В първата подглава на втората глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Владимир Димитров – Майстора във връзка с темата за образа на майката. Роден на 1 февруари 1882 г. в село Фролош, Дупнишка околия, Княжество България, сега Кюстендилска област, България, Владимир Димитров израства като едно от двете деца в бедното, но сплотено семейство на Камка и Димитър Попдимитрови. Родителите правят всичко възможно, за да осигурят по-добро съществуване на Владимир и по-малката му сестра Йорданка. Димитър често води Владимир из полето и нивите около село Фролош, а при една подобна разходка двамата внезапно са връхлетени от силна буря. И точно в този най-страшен момент момчето съзира в далечината една облечена в бяла сая жътварка, продължаваща да върши своя полски труд. Образът на тази жена се запечатва дълбоко в душата на Владимир, който години по-късно ще пресъздава труда на жътварките в някои от платната си, включително във връзка с темата за образа на майката. След като се премества със семейството си в Кюстендил през 1889 г., Владимир започва да работи, за да подпомага близките си, а в периода 1898 – 1903 г. той изпълнява длъжността на писар в Кюстендилския окръжен съд. Владимир прави скици по протоколите, а талантът му е забелязан от някои от юристите, които впоследствие събират парични помощи, благодарение на които талантливият младеж кандидатства в Държавното рисувално училище през 1903 година. По време на обучението си Владимир получава своя прякор „Майстора“. В този период художникът се запознава с идеите на толстоизма, социализма и анархизма. След дипломирането си през 1910 г. Майстора посещава множество градове в Европа, запознавайки се отблизо с примерите на европейското изкуство. Впоследствие Владимир Димитров ще се превърне в един от най-пътуващите български художници през първата половина на XX век. След години на тежки премеждия, свързани с участието му като военен художник в двете Балкански войни (1912 – 1913) и в Първата световна война (1914 – 1918), както и след загубата на майка си Камка, Майстора решава да потърси за свой дом място,

разположено далеч от града, в което да пресъздава местните селски хора във всекидневния им труд и обичаи. През 1924 г. художникът се установява за постоянно в с. Шишковци. От 1920-те години художникът излага произведенията си в изложби на дружеството „Родно изкуство“. Вследствие на всичко преживяно Владимир Димитров формира своя личен стил, известен като „Майсторов класицизъм“ – съчетание от класически и постимпресионистичен подход в контекста на българските образни традиции и непосредственото наблюдение на природата. Живописецът следва този свой стил, включително при пресъздаването на темата за образа на майката в много от картините си. Владимир Димитров изобразява майки с деца по разнообразни от гледна точка на композицията и колорита начини, например в произведения като: „Майка с дете“ (началото на 1930-те) (Фигура 79); „Майчинство“ (1930-те) (Фигура 81); „Връщане от жътва“ (ок. 1938) (Фигура 82); „Жътварка (На нивата)“ (1937 – 1938) (Фигура 83). Открил надеждата за по-добро бъдеще, Владимир Димитров – Майстора пресъздава в своите картини образа на майката като символ на общочовешката любов. Художникът си отива от този свят на 29 септември 1960 година (Колев 1955, с. 5 – 12; Аврамов 1989, с. 12 – 186, 488 – 489; Василев 1972, с. 36 – 38).

2.2. Образът на майката в творчеството на Иван Милев

Във втората подглава на втората глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Иван Милев във връзка с темата за образа на майката. Роден на 19 февруари 1897 г. в Казанлък, Иван Милев израства като едно от няколкото деца в многолюдното семейство на Мильо Лалев и съпругата му Мария, живеещи при изключителна бедност. Обикнал природата от малък, Иван Милев наследява творческия талант от майка си. В гимназиалните си години в Казанлък Иван Милев прави първите си творчески опити, създавайки жизнерадостни акварелни пейзажи. След участието на Милев в Първата световна война (1914 – 1918) темата за смъртта навлиза във все още любителското му творчество. Впоследствие той преподава в няколко родопски училища и последователно организира свои изложби в различни градове, включително и в София, където през 1920 г. е приет да учи в Художествено-индустриалното училище (от 1921 г. – Художествена академия). Запознал се с творчеството на Густав Климт по време на обучението си, продължило до 1925 г., Милев започва да следва подобна символистично-сецесионна естетика, която прилага в произведенията си, включително във връзка с темата за образа на майката, като например: „Гурбетчия“ (1922) (Фигура 87); „Отчаяние (Жажда)“ (1923) (Фигура 88). В някои от творбите си по темата художникът се завръща към акварела, за да подсили изразителността на сюжета. Такива са: „Септември 1923 година“ (1925) (Фигура 94); „Бежанци“ (1925 – 1926) (Фигура 96). В други от произведенията си Милев рисува себе си и своя майка в контекста на пресъздаването на образите на св. Богородица и Младенеца Исус, като например: „Богоматер с кокичета“ (1925) (Фигура 90); „Светогорска легенда“ (1926) (Фигура 99). Пресъздавайки образа на майката, Иван Милев се стреми да открие надеждата за по-добро съществуване, надмогващо мрачните страни на живота. Иван Милев си отива от този свят на 25 януари 1927 година (Петева-Филова 1940, с. 1 – 2; Маринска 1997, с. 7 – 24; Петров 2022, с. 9 – 11; Петров 2023, с. 9 – 38).

2.3. Образът на майката в творчеството на Васил Стоилов

В третата подглава на втората глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Васил Стоилов във връзка с темата за образа на майката. Васил Стоилов е роден на 29 февруари 1904 г. в с. Подуяне, днес квартал на София, България, като най-малкото от осем деца в семейството на отец Стоил поп Андонов и съпругата му Митра. Когато Васил е едва петгодишен, майка му си отива от този свят. След години, вече като професионален художник Васил Стоилов многократно ще претворява и доразвива символно смътния спомен за образа на майка си в композициите, изобразяващи т.нар. „български мадони“. От 1922 до 1926 г. Стоилов учи живопис в Художествената академия, а в края на следването си спечелва специализация в Париж, където живее и твори в периода 1929 – 1932 г., а модерното изкуство не му допада. Междувременно Васил Стоилов е станал член на дружеството „Родно изкуство“, а след завръщането си в България художникът се отдава главно на пресъздаването на вече споменатите български мадони, в които представя образите на майки с деца в различни композиционни варианти, търсейки непрекъснато тяхното идейно-художествено разнообразие, но и често пъти „самоцитирайки“ се. Примери за това са произведенията: „Българска мадона“ (1940) (Фигура 102); „Мадона“ (1943) (Фигура 103); „Мадона“ (1962) (Фигура 104); „Мадона със слънчогледи“ (1962) (Фигура 105). В някои свои творби Васил Стоилов представя образа на майката като централен персонаж в имагинерна пространствено-времева обстановка, в която присъстват и други важни за художника образи. Пример за това е картината „Епохи. Българската мадона през вековете“ (1970) (Фигура 107). С цялото си дългогодишно творчество Васил Стоилов посвещава на майчиния образ най-високо място в човешкото битие, виждайки в лицето на жената-родител символа на любовта, грижата и спасението. Васил Стоилов напуска земния си път на 13 февруари 1990 година (Маринска 2004, с. 10 – 74; Стоилова 1993, с. 5 – 35).

2.4. Образът на майката в творчеството на Иван Ненов

В четвъртата подглава на втората глава на настоящия дисертационен труд се разглежда творчеството на Иван Ненов във връзка с темата за образа на майката. Иван Ненов е роден на 17 май 1902 г. в София. Той е единственото дете на доктор Васил Ненов и Сенка Кметова, която почива само няколко седмици след раждането, навярно от туберкулоза. До навършване на двегодишна възраст Иван е поверен на грижите на баба си, която впоследствие нарича „майко“. Баща и син Ненови непрекъснато сменят местоживеенето си, а годините, прекарани във Видин и Кюстендил, се оказват основополагащи за формиращия се у Иван Ненов интерес към изкуството, най-вече към скулптурата. Впоследствие баща и син заживяват в София, където през 1919 г. Иван е приет да учи в Художествено-индустриалното училище (от 1921 г. – Художествена академия). Идеино-естетическите търсения на Иван Ненов в студентския му период, продължил до 1925 г., са съсредоточени около възможността за съчетаването на класическия творчески подход със символистично-сецесионната естетика, както и с импресионистичните похвати. В този стил Иван Ненов рисува през 1920-те и началото на 1930-те години първите си картини, посветени на темата за образа на майката, като например: „Майка“ (1925) (Фигура 113); „Майчинство“ (1920-те) (Фигура 114). Вдъхновение за тези произведения Ненов намира в своята състудентка и любима Екатерина Савова, с която впоследствие сключва брак. В една от картините си, отнасящи се до темата за образа на майката, Ненов изобразява съпругата си и новородената им дъщеря Елка. Това е творбата „Майка с дете“ (1930) (Фигура 115). В този период художникът е член на дружеството „Родно изкуство“, но впоследствие, през 1931 г. е сред основателите на Дружеството на новите художници, чиито членове следват новите пластични постижения в европейското изкуство. Повлиян от италианските футуристи, Ненов създава едно произведение в кубо-футуристична стилистика, в което е представен образът на майката – „Футуристична композиция“ (1933) (Фигура 120). Впоследствие темата за майчинството не попада повече в живописа на

художника, отдал се най-вече на занимания с керамика след 1950-те години. В картините си, отнасящи се до темата за образа на майката, Иван Ненов проявява богатството на своите идейно-художествени търсения, пресъздавайки искрената любов между майка и дете. Иван Ненов си отива от този свят на 4 септември 1997 година (Димитрова 1998, с. 9 – 71; Каприев 1998, с. 21).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ

Темата за образа на майката притежава общочовешко значение и във връзка с това е намерила своята съответна реализация и чрез средствата на изобразителното изкуство, включително в творбите на различни български художници. Именно в този контекст настоящият дисертационен труд има за свой обект образа на майката в творчеството на седем български художници: Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова, Никола Маринов, Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов. Избрани произведения, дело на посочените автори, съставляват предмета на настоящия дисертационен труд, чието проучване е свързано и с изследването на биографичните данни, които се отнасят до всеки един от споменатите художници. Настоящото научно изследване помага да бъдат установени онези житейски и творчески аспекти, които стоят в основата на специфичния идейно-художествен подход, който всеки един от изброените седем живописци следва в творчеството си при създаването на произведения, отнасящи се до темата за образа на майката.

Посредством проучването на информация, отнасяща се до творбите, съставляващи предмета на настоящия дисертационен труд, в хода на научното изследване става ясно, че от една страна, съществуват общи тенденции при пресъздаването на майчиния образ в творчеството на посочените в заглавието художници, но от друга страна, произведенията на всеки един от авторите по темата носят специфично индивидуални характеристики. Всеки един от проучваните седем художници в даден момент от живота си пресъздава творчески образа на майката в контекста на родната българска действителност. Иван (Ян-Вацлав) Мърквичка е отдаден на академичната живопис и във връзка с това е постоянен член на Дружеството за поддържане на изкуството в България (1893 – 1944), преименувано на Дружество на художниците в България през 1902 година. При всички останали живописци търсенето на „българското“ е свързано с членуването им в дружеството „Родно изкуство“ (1919 – 1944) в един или в друг етап от творческото им развитие. Този факт обаче не възпрепятства изявата на индивидуалния живописен подход, който

всеки един от авторите следва при художествената трактовка на майчиния образ. Това личи от широкия стилистичен диапазон, който обхващат творбите им: от специфичните форми на импресионизъм при Елена Карамихайлова и Никола Маринов – живописец, който в творчеството си понякога достига и до аспекти, доближаващи се в известна степен до абстрактното изкуство; през оригиналния стил на Владимир Димитров – Майстора, определян понякога просто като постимпресионизъм, но реално – сложно съчетание от импресионистични, експресионистични и кубистични начала, свързани с личните му творчески търсения; през символистично-сецесионната естетика на Иван Милев, съчетана в някои от произведенията му с експресионистични похвати; до импресионистично-сецесионния подход, съчетан с академични похвати, характерен за творчеството на Иван Ненов от 1920-те и началото на 1930-те години.

Освен това образът на майката е представен и в контекста на градската среда в творчеството на някои от изброените в заглавието седем художници: Иван Мърквичка, повлиян от определени аспекти, характерни за Мюнхенската школа; Елена Карамихайлова, преминала през членство и в дружеството „Съвременно изкуство“; Иван Ненов, водеща фигура в Дружеството на новите художници (1931 – 1944), повлиян от кубо-футуристичните пластически търсения по време на второто си посещение в Италия през 1932 година.

В композиционно отношение посочените в заглавието седем художници пресъздават образа на майката изключително разнообразно. Влияние върху художествената трактовка на майчиния образ при всеки един от изброените автори има в една или друга степен и религиозното изкуство, свързано с пресъздаването на образите на св. Богородица и Младенеца Исус. От композиционна, а понякога и от колоритна гледна точка много от произведенията, които съставляват предмета на настоящия дисертационен труд, показват влиянието, което съответните седем художници са изпитали от следните типове икони: „Одигитрия“ (гр.: „Οδηγήτρια“) – „Пътеводителка“; „Елеуса“ (гр.: „Ελεούσα“) – „Милосърдна“, „Милваща“; „Галактотрофуса“ (гр.:

„Γαλακτοτροφούσα“) – „Млекопитателница“. Иконографските аспекти на тези типове изображения, появата им и тяхното историческо развитие са изяснени чрез прилагането на кратък исторически преглед в рамките на първата подглава на първата глава на настоящия дисертационен труд. В някои от произведенията подобно влияние от страна на християнското изкуство е ясно видимо или известно ни от писмени данни, които съответният художник ни е оставил, докато при други творби наличието на подобна връзка се разбира контекстуално и вследствие на прилагането на комплексна методология при подхода на научното изследване.

Сред творбите, които съставляват предмета на настоящия дисертационен труд, има и такива, които сами по себе си представляват религиозни изображения. Такива са иконите на св. Богородица и Младенеца Иисус, изпълнени в академичен маниер от Иван Мърквичка, съответно през 1906 – 1907 г. за параклис-мавзолея „Св. Георги Победоносец“ в Плевен и през 1911 – 1912 г. за храм-паметника „Св. Александър Невски“ в София. При създаването на тези изображения Мърквичка прилага в съчетание различни композиционни принципи, характерни както за споменатите вече типове икони Одиγίτριά (Пътеводителка) и Елеуσα (Милосърдна, Милваща), но така също и за религиозни изображения от типа: „Οράντα“ (гр.: „Οράντα“; лат.: „Oranta“) – „Знамение“, „Μολεσσα“; „Κυριότισσα“ (гр.: „Κυριότισσα“) – „Владичица“. Освен това художникът влага определена прилика с действителни лица в изображенията си на религиозна тематика. По отношение на творбите си, отнасящи се до народния бит, Иван Мърквичка често пъти намира своето вдъхновение за пресъздаването на майчиния образ в контекста на търсенето на българските национални типаж, отразяващи селското население на България.

Пресъздаването на майчиния образ като изобразяващ конкретна личност или като представящ обобщен образ, е важен аспект от творчеството и на останалите художници, проучвани в настоящия дисертационен труд.

В началото на творческия си път Елена Карамихайлова намира своето вдъхновение за живописното пресъздаване на майчиния образ най-вече в сестра

си Магдалина и в близкия си кръг от хора. Художничката все пак портретува и майка си Жеча, но представена самостоятелно. Впоследствие Карамихайлова създава картини, изобразяващи конкретни жени от село Земен, Пернишко.

Никола Маринов е вдъхновен за пресъздаването на майчиния образ най-вече от майка си Симеонка и от съпругата си Федерика, която дори портретува индивидуално. Въпреки това в творбите си художникът не представя конкретно нито една от двете в образа на майката. Вместо това Маринов търси най-вече обобщения образ на българската селянка, която е и майка. Художникът влага и определени по-конкретни портретни характеристики в някои от картините си, отнасящи се до темата за образа на майката. Това показва влиянието, което Маринов е изпитал от професора си в Торинската академия Албертина – Джакомо Гросо.

Владимир Димитров – Майстора портретува неколнократно своята майка Камка, но представена самостоятелно. След дълго търсене на собствения си стил художникът се отдава на пресъздаването на живота на хората от село Шишковци, Кюстендилско, където създава картини, представящи майки с деца в условията на всекидневния труд. Някои от изобразените на тези картини носят в известен смисъл по-конкретни портретни характеристики от други.

Иван Милев пресъздава в много от творбите си сюжети, свързани с вярата, традициите и обичаите на българския народ. В тези произведения художникът представя майката най-вече като обобщен символен образ. В някои от творбите си на християнска тематика Иван Милев изобразява себе си в образа на Иисус или св. апостол и евангелист Йоан, а своята майка Мария – в образа на св. Богородица.

Васил Стоилов, загубил майка си Митра едва петгодишен, впоследствие търси начин да увековечи спомена си за нея, пресъздавайки многократно образите на млади майки с децата им, влияейки се композиционно и стилово най-вече от ренесансовите примери, отнасящи се до темата. В някои от творбите си художникът представя образа на майката в християнски контекст.

Иван Ненов, загубил майка си Сенка само няколко седмици след раждането си, макар и травмиран от случилото се, впоследствие пресъздава живописно образа на майката най-вече в студентските си години. Тогава художникът е вдъхновен за пресъздаването на темата от запознанството си с Екатерина Савова – негова състудентка, впоследствие съпруга и майка на дъщеря им Елка. Единственото произведение на Ненов, за което сме сигурни, че изобразява конкретна майка с детето ѝ, е картина, в която са представени именно съпругата и дъщеря му.

Настоящото научно изследване позволява да бъдат проследени различните идейно-естетически подходи, приложени при пресъздаването на образа на майката от страна на изброените в заглавието седем български художници. По този начин творбите, съставляващи предмета на настоящия дисертационен труд, обхващащи времеви период от около век – от 1880-те до 1980-те години – ни позволяват да проследим развитието на българската живопис от периода след Освобождението на България от Османско владичество (1878) до установяването на социалистическия режим в България (1944). Посредством проучването, осъществено в рамките на настоящия дисертационен труд, бихме могли да направим извода, че творчеството на художниците, завършили в чужбина, е в не по-малка степен свързано с пресъздаването на образа на майката в родния български контекст спрямо произведенията на авторите, следвали в България. Също така влиянията, характерни за общоевропейското развитие на изобразителното изкуство, намират своята проява в творбите, отнасящи се до темата за образа на майката, дело както на художниците, завършили в чужбина, така и на колегите им, дипломирали се в България.

Посредством различните си идейно-естетически подходи, приложени при изобразяването на образа на майката, изброените в заглавието седем български художници показват различни аспекти, отнасящи се до същността на майчиния образ. Това, което обединява творбите, които съставляват предмета на настоящия дисертационен труд, е пресъздаването на образа на майката като символ на любовта, грижата и спасението.

НАУЧНИ НОВОВЪВЕДЕНИЯ И ПРИНОСИ

Настоящият дисертационен труд притежава сложносъставен научен принос, обусловен от прилагането на проучвателен подход, чиито научни нововъведения представляват взаимосъчетаващите се познавателни търсения, осъществени за първи път в комбинация помежду си в рамките на текущото докторантско проучване, както следва:

- Настоящият дисертационен труд представлява научно изследване, което поставя в центъра на своето проучване темата за образа на майката.
- Настоящият дисертационен труд разглежда темата за образа на майката като част от творчеството на повече от един художник.
- Настоящият дисертационен труд разглежда темата за образа на майката като част от творчеството на седем български художници (Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова, Никола Маринов, Владимир Димитров – Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов), в чиито произведения намират изява главните идейно-художествени тенденции, характерни за развитието на българското изобразително изкуство от края на XIX приблизително до средата на XX век.
- Разглеждайки темата за образа на майката като част от творчеството на изброените в заглавието седем български художници, настоящият дисертационен труд внася биографични уточнения за повечето от тях, съчетавайки в цялостен писмен вид данни, представяни поотделно в границите на предходни изкуствоведски проучвания.
- Настоящият дисертационен труд допринася за установяването на наличието и степента на влияние, което идейно-художествените особености, характерни за някои от водещите в европейското изобразително изкуство жанрове, стилове и направления, най-вече от периода XIX – XX век, имат по отношение трактовката на майчиния образ в произведенията, предмет на настоящото научно изследване.
- Настоящият дисертационен труд допринася за установяването на наличието и степента на влияние, което образните традиции, отнасящи се

до иконописта, както и до тъкачеството, шевичното и други изкуства, свързани с българското народно творчество, имат по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване.

- Настоящият дисертационен труд допринася за установяването на наличието и степента на влияние, което определени събития от културно-историческото развитие на европейските общества, в частност на българското общество, най-вече от периода XIX – XX век, оказват по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, предмет на настоящото научно изследване, от гледна точка на взаимовръзката между „общочовешкото“ и „родното“.
- Настоящият дисертационен труд допринася за установяването на наличието и степента на взаимни влияния и/или приемственост между изброените в заглавието седем български художници по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, съставляващи предмета на настоящото научно изследване.
- Настоящият дисертационен труд допринася за установяването на наличието на т.нар. „собствен стил“ (собствени неповторими творчески особености) при всеки един от посочените в заглавието седем български художници по отношение трактовката на майчиния образ в творбите, съставляващи предмета на настоящото научно изследване.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ

В периода на докторантското си следване авторът на настоящия дисертационен труд е реализирал две публикации (две статии), свързани с темата на текущото проучване. Тези две публикации са представени като текстова част под формата на Приложение № 3. Следват описани накратко основните библиографски параметри на съответните две статии:

- РАКЛЕОВ, Величко, 2023. Пътят към различните „реалности“, отразени в картините на Елена Карамихайлова, представящи образа на майката. Пример в няколко произведения. В: *Изкуство и критика* [онлайн]. София: Национална художествена академия, 2023, том 4, брой 2, с. 64 – 69. ISSN 2738-7275. Достъпен от: https://izkustvo-i-kritika-nha.bg/wp-content/uploads/2024/01/VelichkoRakleov_ArticleEKaramihaylova.pdf
- РАКЛЕОВ, Величко, 2023. Образът на майката в творчеството на Никола Маринов – от конкретиката на вдъхновението до обобщеното виждане. Преглед на няколко картини. В: *Изкуство и критика* [онлайн]. София: Национална художествена академия, 2023, том 4, брой 2, с. 70 – 75. ISSN 2738-7275. Достъпен от: https://izkustvo-i-kritika-nha.bg/wp-content/uploads/2024/01/VelichkoRakleov_ArticleNMarinov-1.pdf

БИБЛИОГРАФИЯ НА АВТОРЕФЕРАТА

Позовавания на литературни източници на български език

АВРАМОВ, Димитър, 1989. *Майстора и неговото време: Монография*. София: Български художник.

АСПАРУХОВА, Надя, 2007. *Иконите на Георги Данчов, Иван Мърквичка и Антон Митов в колекцията на Военноисторически музей – Плевен*. София: Изкуството утре. ISBN 978-954-491-314-4.

БОСИЛКОВ, Светлин, 1957. *Никола Маринов. Живот и творчество*. София: Български художник.

ВАСИЛЕВ, Асен и МИХАЛЧЕВА, Ирина, 1956. *Елена Карамихайлова: Монография*. София: Български художник.

ВАСИЛЕВ, Асен, 1972. Автобиография на Майстора. В: ВАСИЛЕВ, Асен, СТОИЛОВ, Васил, ДИМИТРОВ, Георги Ст., АНГЕЛОВ, Ангел Н. и АНГЕЛОВА, Възкресия. *Владимир Димитров – Майстора: Разговори, писма, спомени*. София: Български художник, 1972, с. 36 – 38.

ГЕОРГИЕВА, Милена, 2012а. Дружество „Съвременно изкуство“. В: ГРОЗДАНОВ, Димитър, ДИЛОВА, Долорес, СТЕФАНОВ, Свилен, ПОПОВ, Чавдар, съставители. *120 години българско изкуство: 1892 – 2012. Дружества, съюзи, групи*. София: Фондация „Поддържане на изкуството в България“, СБХ, 2012, с. 20 – 37. ISBN 978-954-92591-3-1.

ДАНЕВА, Анжела, 2013б. Българските художници в Кралската академия Албертина в Торино. В: ДАНЕВА, Анжела. *Българи в италианските академии за изящни изкуства (1878 – 1944)*. София: НБУ, 2013, с. 54 – 75. ISBN 978-954-535-794-7.

ДИМИТРОВА, Татяна, 1998. *Иван Ненов*. София: Български художник. ISBN 954-406-073-1.

ДИНОВА-РУСЕВА, Вера, 2009. Мюнхенски аспекти в живописата на Мърквичка. В: *Проблеми на изкуството*. София: БАН, 2009, бр. 3, с. 14 – 21.

Елеуса, 2007. В: *Уикипедия, свободната енциклопедия* [онлайн]. Последна промяна на страницата: 28 декември 2022 г. в 20:05 ч. [прегледан 5 септември 2023]. Достъпен от:

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D1%83%D1%81%D0%B0>

КАПРИЕВ, Георги, 1998. Нещо като епилог. В: КАПРИЕВ, Георги и ЗМИЙЧАРОВ, Петър. *Иван Ненов: Много лично*. София: Лик, 1998, с. 102 – 103. ISBN 954-607-165-X.

КОЛЕВ, Борис, 1955. Владимир Димитров – Майстора: Монография. София: Български художник.

ЛАЗАРОВА, Пенка и БАЛАБАНОВ, Никола, 2013. *Професор д-р Елисавета Михайлова – първият български ядрен физик* [онлайн]. София: Тип-топ Прес ООД [прегледан 9 ноември 2023]. ISBN 978-954-329-038-7. Достъпен от: https://www.bulatom-bg.org/wp-content/uploads/kniga_last.pdf

МАРИНСКА, Ружа, 1997. *Иван Милев 1897 – 1997*. София: Национална художествена галерия. ISBN 954-90243-1-8.

МАРИНСКА, Ружа, 2004. *Васил Стоилов 1904 – 1990*. София: НБУ. ISBN 954-535-318-X.

МАРИНСКА, Ружа, 2015. *Елена Карамихайлова*. София: Ателие-колекция Светлин Русев: Лектория по българско изкуство.

МАРИНСКА, Ружа, 2021. Елена Карамихайлова = Elena Karamihaylova. В: *Имена в българското изкуство от Шумен: монография = Prominent Shumen names in Bulgarian art: monograph*. Шумен: Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“, 2021, с. 30 – 43. ISBN 978-954-2936-58-9.

МАРХОЛЕВА, Красимира, 2010. 130 години от създаването на Българска Седянка. В: *Българи* [онлайн]. София: КФОИП, 2010, бр. 3 – 4, с. 13 – 14 [прегледан 23 септември 2023]. Достъпен от: <https://www.blgari.eu/ArchivPDF/1003-04/www/1003-13-15.pdf>

МИХАЛЧЕВА, Ирина, 1982а. Елена Карамихайлова (1875 – 1966). В: *Имена в българската живопис*. София: Български художник, 1982, с. 29 – 32.

ПЕТЕВА-ФИЛОВА, Евдокия, 1940. *Иванъ Милевъ*. София: Казанлъшка долина.

ПЕТРОВ, Пламен В., 2022. Непознатият художник с добре познато име. В: ПЕТРОВ, Пламен В. и ФИЛЕВА, Аделина, съставители. *Иван Милев = Ivan Milev: Албум с репродукции (Двуезично издание)*. София: Методиеви книги. ISBN 978-619-90741-7-6.

ПЕТРОВ, Пламен В., 2023. *Към Иван-Милевата Светогорска легенда*. Казанлък: Художествена галерия – Казанлък. ISBN 978-619-92123-3-2.

ПРОТИЧ, Андрей, 1955. *И. В. Мърквичка: Живот и творчество*. София: Български художник.

Пътеводителка, 2011. В: *Уикипедия, свободната енциклопедия* [онлайн].
Последна промяна на страницата: 12 ноември 2023 г. в 15:35 ч. [прегледан 15
ноември 2023]. Достъпен от:
<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%8A%D1%82%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B0>

РАДКОВА, Румяна, 1999. *Храм-паметник „Св. Александър Невски“*. София:
Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

РАНГЕЛОВА, Бистра, 2012. Дружество за поддържане на изкуството в
България. В: ГРОЗДАНОВ, Димитър, ДИЛОВА, Долорес, СТЕФАНОВ, Свилен,
ПОПОВ, Чавдар, съставители. *120 години българско изкуство: 1892 – 2012.*
Дружества, съюзи, групи. София: Фондация „Поддържане на изкуството в
България“, СБХ, 2012, с. 4 – 19. ISBN 978-954-92591-3-1.

СОКОЛОВА, Доротея, 2016. Иван Мърквичка. В: РАНГЕЛОВА, Бистра,
СОКОЛОВА, Доротея, ТЕРЗИЕВА, Елица и ВЪЛЧАНОВА, Боряна. *Иван*
Мърквичка (1856 – 1938) и новата българска живопис: каталог към изложба,
17 май – 9 октомври 2016 = Ivan Mrkvička (1856 – 1938) and the modern
Bulgarian painting : catalogue to exhibition, 17 May – 09 October 2016. София:
Национална галерия, 2016, с. 24 – 25. ISBN 978-954-9473-32-2.

СТОИЛОВА, Явора, 1993. *Баща ми*. София: Литературен форум. ISBN 954-
8121-34-4.

УСПЕНСКИ, Леонид, 2006. *Богословие на иконата*. Владимир Генев, преводач.
София: Омофор. ISBN 978-954-9700-54-1.

ЦОНЧЕВА, Мара, 1980. *Иван Ненов: Монография от проф. Мара Цончева*.
София: Български художник.